

JAVNA AGENCIJA ZA RAZISKOVALNO DEJAVNOST
REPUBLIKE SLOVENIJE

INŠTITUT ZA NARODNOSTNA VPRAŠANJA
INSTITUTE FOR ETHNIC STUDIES

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST IN ŠPORT

Odnos izobraževalnih institucij nad ravno osnovne šole do Romov, ki se izobražujejo na njih

**Poročilo v okviru projekta
Vključenost Romov v srednješolsko in visokošolsko izobraževanje ter izobraževanje
odraslih: dejavniki spodbud in ovir, s katerimi se soočajo pripadniki romske skupnosti v
izobraževalnem sistemu v Sloveniji po končani osnovni šoli**

Avtorja: Janez Pirc in Romana Bešter

Ljubljana, 2020

KAZALO

1. NAMEN ŠTUDIJE	3
2. METODOLOGIJA	3
2.1 CILJNE SKUPINE	3
2.2 SPLETNA ANKETA	4
2.3 INTERVJUJI	6
3. REZULTATI ANALIZE ANKET IN INTERVJUJEV	8
3.1 NAČINI PRIVABLJANJA ROMSKIH POTENCIALNIH DIJAKOV IN POMOČ ROMSKIM DIJAKOM S STRANI SREDNJIH ŠOL	8
3.2 PERCEPCIJE ROMOV, KI SE IZOBRAŽUJEJO ALI SO SE IZOBRAŽEVALI, O ODNOSU SREDNJEŠOLSKIH IZOBRAŽEVALNIH INSTITUCIJ DO NJIH	10
4. ZAKLJUČEK	13
5. VIRI	15

1. Namen študije

Študija je del ciljnega raziskovalnega projekta »Vključenost Romov v srednješolsko in visokošolsko izobraževanje ter izobraževanje odraslih: dejavniki spodbud in ovir, s katerimi se soočajo pripadniki romske skupnosti v izobraževalnem sistemu v Sloveniji po končani osnovni šoli« (2018–2020), ki ga izvaja Inštitut za narodnostna vprašanja, financirata pa Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije in Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport. Namen študije je z različnih vidikov proučiti odnos izobraževalnih institucij, višjih od ravni osnovne šole, do Romov, ki se izobražujejo na njih. Študija je nastala v okviru delovnega svežnja 3 (DS 3, Odnos Romov do srednješolskega in univerzitetnega izobraževanja, izobraževanja odraslih ter možnosti in perspektiv, ki jih to odpira, ter odnos izobraževalnih institucij do Romov, ki se izobražujejo v njih), ki se poleg proučevanja odnosa izobraževalnih institucij do Romov, ki se izobražujejo na njih, ukvarja tudi z odnosom Romov do izobraževanja.¹

Odnos izobraževalnih institucij nad ravno osnovne šole do Romov, ki se izobražujejo na njih, lahko pojmuje kot odraz široke palete dejavnikov, ki so vplivali in vplivajo na to, kako izobraževalne institucije pristopajo k romskim dijakom, študentom in izobražujočim se odraslim. V okviru proučevanja tovrstnega odnosa smo na osnovi spletnih anket in intervjujev upoštevali dva vidika:

- a) vrste oziroma načini privabljanja potencialnih romskih dijakov v srednješolske programe ter vrste oziroma načini pomoči Romom, ki se izobražujejo na teh programih;
- b) percepcije Romov, ki se izobražujejo ali so se izobraževali, o odnosu srednješolskih izobraževalnih institucij do njih.

2. Metodologija

2.1 Ciljne skupine

Pri študiji smo se osredotočili na tri ciljne skupine:

- a) Romi:²
 - ki že imajo zaključeno srednješolsko oziroma univerzitetno izobrazbo ali dokončan osnovnošolski oziroma srednješolski program na institucijah za izobraževanje odraslih;
 - ki so še v fazi izobraževanja na srednjih šolah, univerzah ali institucijah za izobraževanje odraslih.
- b) Predstavniki izobraževalnih institucij: med izobraževalnimi institucijami na sekundarni in terciarni ravni izobraževanja smo se obrnili na predstavnike tistih srednjih šol in ustanov za izobraževanje odraslih, za katere smo že v predhodnih fazah projekta ugotovili, da jih Romi najpogosteje obiskujejo, oziroma tiste, ki ležijo v regijah, kjer je prisotna poselitev romske skupnosti.
- c) Predstavniki organizacij, ki so z dejavnostmi redno prisotne v romski skupnosti.

¹ Ta tema je predstavljena v ločenem poročilu.

² Zaradi velikih medregionalnih razlik med Romi – tako na področju izobraževanja, kot tudi na številnih drugih področjih –, so rezultati analize v nadaljevanju občasno prikazani in interpretirani ločeno za jugovzhod in severovzhod države. Pod jugovzhodno Slovenijo štejemo: Dolenjsko, Kočevsko, Belo krajino in Posavje. V okvir severovzhodne Slovenije pa sodita Maribor z okolico ter Pomurje.

2.2 Spletna anketa

Spletno anketo smo kot metodo zbiranja podatkov uporabili le pri prvi ciljni populaciji, torej pri Romih. Anketo smo izdelali in analizirali v spletnem programu Ika. Anketa je zajemala širši spekter vsebin, odnos izobraževalnih institucij do Romov, ki se izobražujejo na njih, je predstavljal le manjši del ankete.

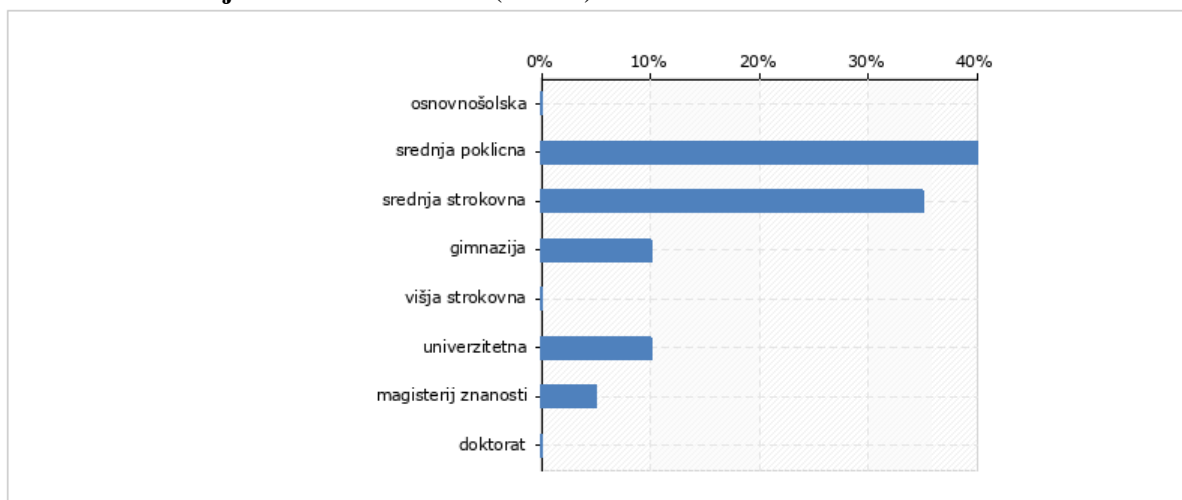
S spletno anketo smo nameravali zajeti okoli 30 posameznikov, pripadnikov romske skupnosti. Med naslovljenimi smo se osredotočili predvsem na: romske pomočnike, člane društva Romski akademski klub, romske srednješolce in odrasle, ki so (bili) vključeni v izobraževanje za odrasle. Nekaterim posameznikom smo vabilo k izpolnjevanju ankete poslali osebno. Vse smo prosili, naj vabilo posredujejo tudi drugim potencialnim respondentom, ki jih poznajo. Informacijo o anketi in vabilo k sodelovanju smo posredovali tudi preko romske televizijske in radijske oddaje na RTV Slovenija. Respondenti so na anketna vprašanja odgovarjali med majem in septembrom 2019. Anketo je izpolnilo 20 posameznikov.

Ciljna populacija, na katero smo naslovili vabilo k izpolnjevanju ankete, je bila izbrana na tak način, da so bili v njej zastopani Romi:

- iz vseh glavnih regij oziroma tipov regij, kjer živijo oziroma se šolajo Romi: ruralno/urbano okolje, jugovzhodna (JV) Slovenija/severovzhodna (SV) Slovenija (Prekmurje, Maribor);
- z različnimi stopnjami dokončane izobrazbe (dokončana osnovna šola, srednje šola, univerza).

V realiziranem vzorcu je največji delež respondentov imel srednjo poklicno in srednjo strokovno izobrazbo – skupaj $\frac{3}{4}$ vseh. Od ostalih pa sta imeli dve osebi dokončano gimnazijo, prav tako dve osebi univerzitetno diplomu, ena oseba pa dokončan magisterij znanosti. Polovica vseh anketirancev se je v času anketiranja še izobraževala.

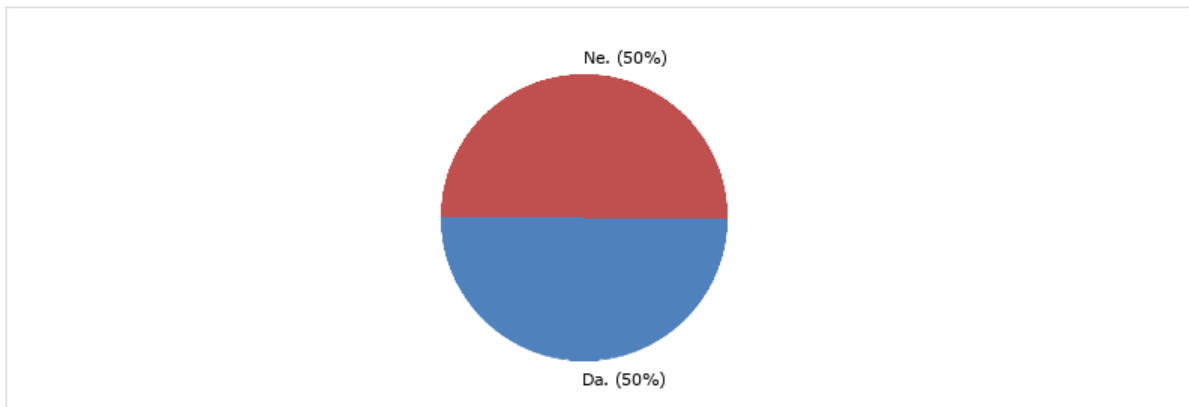
Graf 1: Kakšna je vaša izobrazba? (n = 20)

Iz odgovorov anketirancev na vprašanji »Katero stopnjo šolanja je dokončal vaš oče?« in »Katero stopnjo šolanja je dokončala vaša mama?« je razvidno tudi, da imajo anketiranci višjo stopnjo izobrazbe kot njihovi starši. Tako pri mami kot pri očetu je bil delež z nedokončano osnovno šolo 28 %, skoraj vsi ostali pa so imeli končano bodisi osnovno šolo, bodisi srednjo

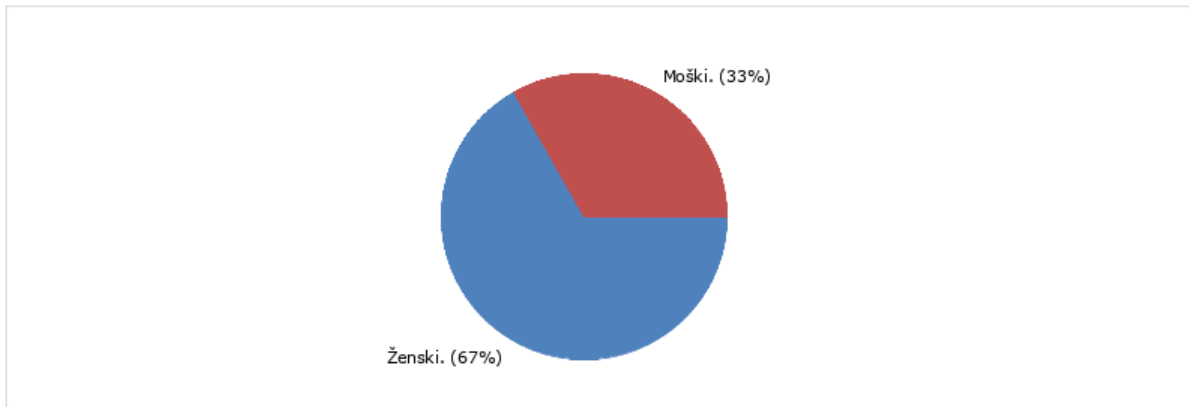
poklicno šolo.

Graf 2: Ali se trenutno še izobražujete? (n = 20)

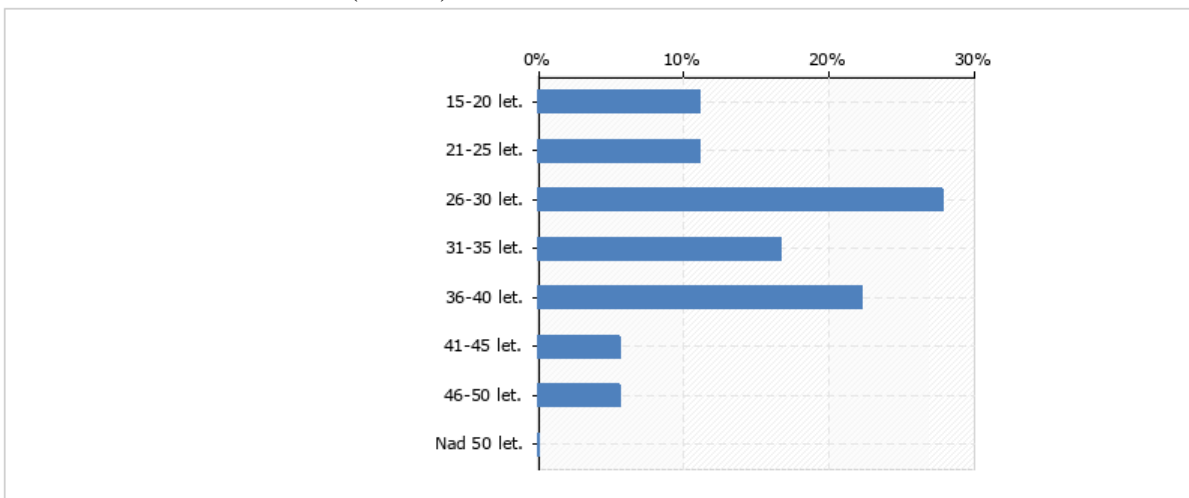
67 % oseb je bilo ženskega, 33 % pa moškega spola. 2 osebi na to vprašanje nista odgovorili.

Graf 3: Vaš spol: (n = 18)

Največji delež tistih, ki so odgovorili, je bil v starostni kategoriji od 26 do 30 let.

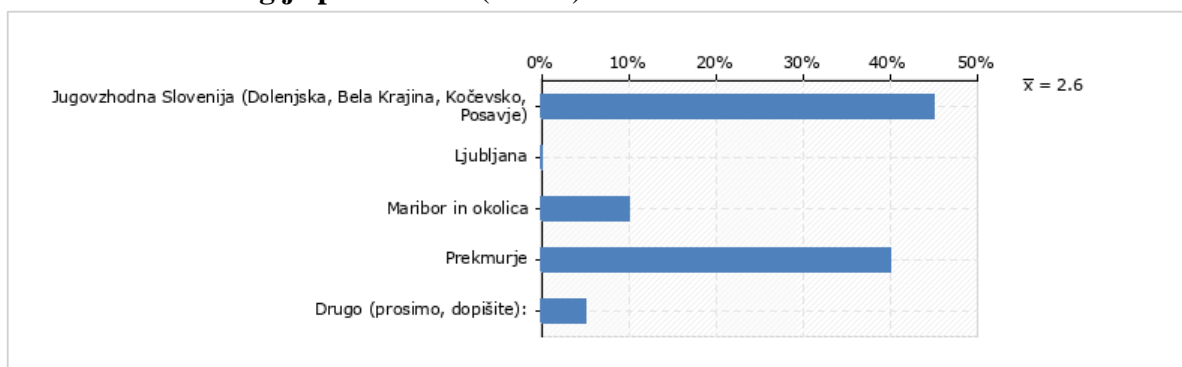
Graf 4: Koliko ste stari? (n = 18)

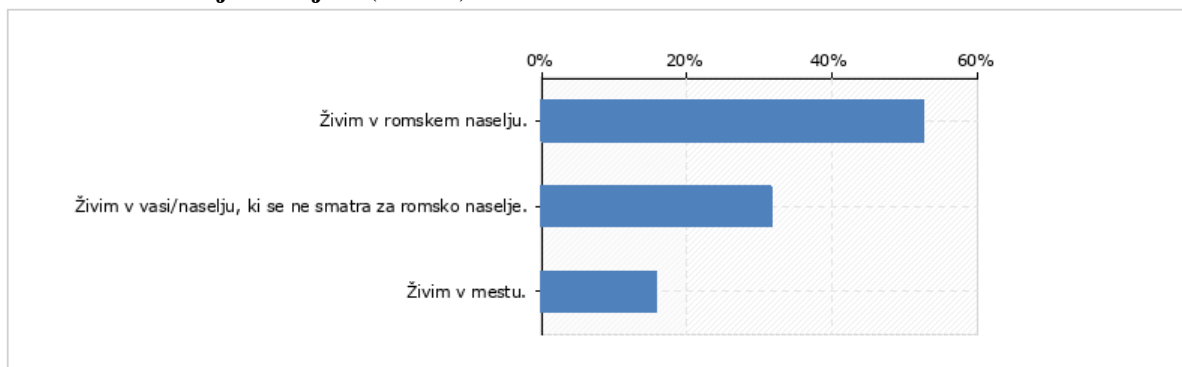
Glede na regijo prebivanja, je največje število oseb, 9 (ali 45 % vseh), odgovorilo, da prihaja iz JV Slovenije, 8 oseb (ali 40%) pa iz Prekmurja. Od preostalih sta bili dve osebi iz Maribora in

okolice, ena oseba pa se je preselila iz Slovenije v tujino. Največ jih je živel v romskem naselju (53 % respondentov).

Graf 5: V kateri regije prebivate? (n = 20)

Graf 6: Vaš kraj bivanja: (n = 19)

2.3 Intervjuji

Intervjuje smo izvajali z vsemi tremi ciljnim skupinami, tako s pripadniki romske skupnosti kot s predstavniki izobraževalnih institucij in predstavniki organizacij, ki so s svojim delovanjem redno prisotne v romski skupnosti. Izdelali smo polstrukturiran vprašalnik za intervjuje z vsako izmed ciljnih skupin. V intervjujih smo se, tako kot v anketi, dotaknili širšega spektra vsebin, povezanih z izobraževanjem Romov. Odnos izobraževalnih institucij, višjih od ravni osnovne šole, do Romov, ki se izobražujejo na njih, je bila le ena od njih.

Preko intervjujev s predstavniki izobraževalnih institucij s srednješolskimi programi in predstavniki organizacij, prisotnih v okoljih, kjer živijo Romi, smo se osredotočili na vrste in načine približevanja srednješolskih programov potencialnim oziroma bodočim romskim dijakom ter na vrste podpore, ki jih imajo na voljo tamkajšnji romski dijaki. Intervjuvali pa smo tudi pripadnike romske skupnosti, ki so se izobraževali ali se še izobražujejo na srednjih šolah,³ preko katerih smo pridobili informacije o njihovih percepcijah odnosa izobraževalnih institucij do njih.

Izvedli smo skupno 21 intervjujev, od tega:

³ Večina intervjuvancev in anketirancev je namreč podajala odgovore oziroma izjave na to temo iz perspektive svojih dijaških izkušenj, tudi če so imeli npr. zaključeno višjo izobrazbeno stopnjo od srednješolske. Zato je v nadaljevanju govora samo o dijakih.

- a) 10 intervjujev z romskimi posamezniki v procesu rednega srednješolskega in univerzitetnega izobraževanja ali z že končano srednješolsko ali univerzitetno izobrazbo;
- b) 7 intervjujev s predstavniki izobraževalnih institucij, ki jih obiskujejo Romi;
- c) 4 intervjuje s predstavniki organizacij (javni zavodi, nevladne organizacije), ki redno delujejo v okoljih, kjer živijo ali se izobražujejo romski dijaki, študenti ali odrasli.

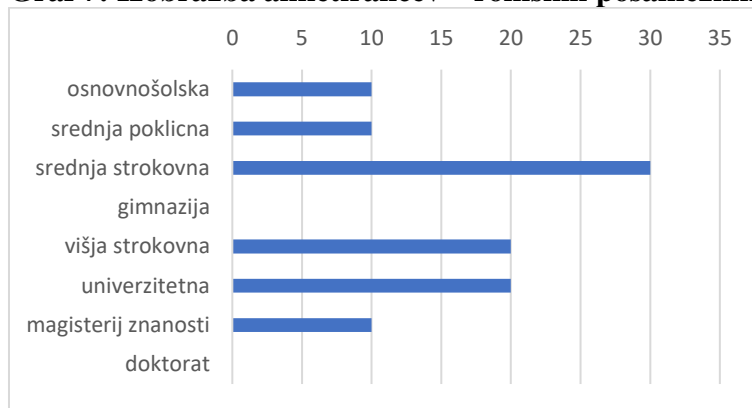
Struktura intervjuvancev se je nekoliko spremenila od načrtovane, saj smo nameravali izvesti 5 intervjujev tudi z romskimi posamezniki, vključenimi v izobraževanje odraslih na ravni srednje šole. Vendar, kot smo naknadno ugotovili, je število le-teh predvidoma izredno nizko, zato smo namesto tega raje izvedli večje število intervjujev z romskimi posamezniki pod kategorijo a (zgoraj) – 10 namesto predvidenih 5. Ravno tako smo naredili še dva intervjuja več od predvidenih 5 s predstavniki šol (kategorija b), medtem ko nam je zaradi slabšega odziva oziroma logističnih razlogov uspelo narediti 4 od predvidenih 5 intervjujev s predstavniki organizacij, ki delujejo v okoljih, kjer živijo ali se izobražujejo Romi (kategorija c).

Osnovne karakteristike intervjuvancev so naslednje:

- a) Izmed 10 romskih posameznikov⁴ sta bila 2 moška in 8 žensk. 6 jih je bilo z območja JV Slovenije (iz Bele krajine in Kočevskega), preostali 4 pa so bili iz Prekmurja. Ena od njih že dlje časa živi v Ljubljani.

V tej skupini posameznikov je izobrazbena struktura – kar se tiče dokončane stopnje izobrazbe v času izvedbe intervjuja – naslednja: 3 osebe imajo dokončano V. stopnjo (4-letna srednja šola), 2 osebi VI. stopnjo (višja šola), 2 osebi VII. stopnjo (univerzitetna diploma), po ena oseba pa VIII. (univerzitetni magisterij), IV. (3-letna srednja šola – srednje poklicno izobraževanje) in II. stopnjo (osnovna šola). Tri osebe so se še naprej izobraževale. Vsaj za sedem oseb med njimi je bilo znano, da so bile redno zaposlene.

Graf 7: Izobrazba anketirancev – romskih posameznikov (n = 10; vrednosti so v %)

- b) Od 7 predstavnikov izobraževalnih institucij, kjer se izobražujejo Romi na srednješolskih programih, jih je bilo 5 z območja severovzhodne (SV) Slovenije (Maribor in Pomurje), 2 pa z območja JV Slovenije. Eden od teh je bil predstavnik institucije za izobraževanje odraslih. V to populacijo smo zajeli osebe na naslednjih delovnih mestih: vodja oziroma ravnateljica izobraževalne institucije, svetovalna delavka in učiteljica.

⁴ Verjetno je, da so kateri od romskih intervjuvancev izpolnili tudi spletno anketo, vendar zaradi anonimnosti pri izpolnjevanju, tega ne moremo preveriti.

- c) Vsi 4 predstavniki organizacij, ki redno delujejo v okoljih, kjer živijo oziroma se izobražujejo Romi, so bili z območja JV Slovenije.

3. Rezultati analize anket in intervjujev

V okviru proučevanja odnosa izobraževalnih institucij do Romov, ki se izobražujejo na njih, smo na osnovi spletnih anket in intervjujev upoštevali dva vidika:

- a) vrste oziroma načini približevanja srednješolskih programov potencialnim romskim dijakom ter vrste oziroma načini podpore Romom, ki se izobražujejo na teh programih;
- b) percepcije Romov, ki se izobražujejo ali so se izobraževali, o odnosu srednješolskih izobraževalnih institucij do njih.

3.1 Načini privabljanja romskih potencialnih dijakov in pomoč romskim dijakom s strani srednjih šol

V zvezi z **informiranjem in privabljanjem potencialnih/bodočih romskih dijakov na šole** nas zanima, ali se srednje šole sploh posebej osredotočajo tudi na (potencialne) romske dijake.

Kar se tiče privabljanja novih dijakov na šole, je iz izjav intervjuvancev – zaposlenih na srednjih šolah – razvidno, da posebnih programov za privabljanje Romov na srednjih šolah ni. Srednje šole se poslužujejo različnih načinov predstavljanja svojih programov, namenjenih vsem zainteresiranim posameznikom – odvisno od programov šole, morebitnega povpraševanja in standardiziranih oblik predstavitve, ki veljajo za celo državo: informativni in tehniški dnevi, dnevi odprtih vrat, roditeljski sestanki na osnovnih šolah in poklicne tržnice.

Kot pravi predstavnica srednje šole iz SV Slovenije:

Ja, mi poleg tistega klasičnega informativnega dneva, ki je v celi Sloveniji, na isti dan, na iste dneve, imamo tudi tehniške dneve za osnovnošolce ... osnovne šole imajo recimo tehniški dan in potem, ker smo mi z našimi delavnicami zelo dobro opremljeni in tudi pač v sodelovanju z njimi pripravimo delavnice, različne, ne vem - robotika ali ... predstavimo strojništvo /.../, se pravi, glede na njihove potrebe, glede na njihov učni načrt pripravimo potem ... Veliko teh šol se udeležuje. Od [naselja v regiji] pa vse do [naselja v regiji]. Kar prihajajo. Že ne samo zaključni, ampak že prej, torej 8. razred, včasih 7. razred /.../. Tako da to, potem jim predstavimo tudi čisto na kratko naše programe, ki jih izvajamo, tako da dobijo informacijo o šoli, o naših programih, jim predstavimo tudi kakšne filmčke, tudi kake zanimivosti, tako da dobijo vpogled v šolo, v programe, ki se izvajajo. Gremo pa tudi na roditeljske sestanke na osnovne šole staršem recimo predstaviti, preden še dajo prijave, tako da tudi starše informiramo na osnovnih šolah. ...

Podobno odgovarja tudi predstavnica poklicne srednje šole iz JV dela države, ki ob tem dodaja še, da odziva staršev potencialnih romskih dijakov ne opaža:

Potem so roditeljski sestanki, kamor pridemo na osnovne šole, samo teh [romskih] staršev ni. Tudi s strani staršev bi moralo biti...

V bližnja, večja romska naselja se predstavniki srednjih šol ne podajajo predstavljat svojih programov:

Potem imamo možnost tudi dan odprtih vrat – imamo vsako leto novembra, ko se vsi prikažemo. Recimo, da bi imeli tudi v romskih naseljih – in bi te otroke pobasali in pripeljali. A spet bi moral biti nekdo tam.

Predstavnici srednje šole iz SV dela države sta bili mnenja, da bi posebno predstavljanje srednješolskih programov samo romskim učencem tretje triade slednje preveč izpostavilo:

/.../ se pa pripravljajo delavnice na šoli, ko pridejo osnovne šole pogledat šolo, kje so kateri prostori, potem učilnico strežbe, kuharske delavnice se izvajajo, tak da oni dobijo malo vpogled v šolo, v dejavnosti, aktivnosti šole /.../. To je pa organizirano za vse.

- Pa tak se mi zdi tudi najboljše, ker če bi bilo tak posebej, bi že mogoče ...
...stigmatiziranje, ja.

Pogojno izjemo je v tem okviru omenil le predstavnik institucije za izobraževanje odraslih – z občasnim *targetiranjem* romskih posameznikov za vpis na srednješolski program:

Recimo, na kakšen način osnovnošolske udeležence pridobivamo – tako da smo ves čas prisotni na terenu, v romskih naseljih, da tam izvajamo, zaznamo potencial, sodelujemo s centrom za socialno delo, Zavodom za zaposlovanje, policijo in tako naprej. Svetovalno središče deluje tudi v okviru [ime izobraževalne institucije], kjer potem recimo prepoznavamo in spodbujamo recimo tiste, ki so na osnovni šoli pri nas, pa kjer zaznavamo, da bi bil vsaj neki interes, da ga probamo vzpodbujat ... To ni z enim pogovorom, ampak to je ves čas, leto, dve, zadnje leto, dve, in poskušamo nekoga prepričati, da bi bilo dobro, da se v srednjo šolo vpiše.

Ob odsotnosti posebnih načinov privabljanja oziroma približevanja srednješolskih programov potencialnim romskim dijakom se pojavlja po eni strani vprašanje, ali je to posledica dejstva, da je nasploh potencialnih romskih dijakov premalo, da bi bilo smotrno za njih imeti neke posebne ukrepe. Po drugi strani pa je lahko aktualno tudi vprašanje, če ni ravno odsotnost posebnih ukrepov privabljanja romskih dijakov eden od pomembnih dejavnikov, ki vplivajo na to, da izredno majhno število pripadnikov romske skupnosti obiskuje srednje šole. Podobno veljata ti dve vprašanji tudi na **področju pomoči oziroma podpore trenutnim romskim dijakom**. Kot kažejo izjave predstavnikov srednjih šol, specifičnih programov pomoči, ki bi večjo pozornost posvečali romskim dijakom, nimajo.

Vsem dijakom, ne glede na narodno pripadnost, so na voljo določene vrste pomoči, kot so npr. omenjene že v poročilu *Podatki o vključenosti Romov v srednješolsko in univerzitetno izobraževanje v šolskem letu 2017/18*,⁵ ki je nastalo v okviru tega projekta. Šolniki so v intervjujih omenjali predvsem učno pomoč za dijake z odločbami o usmeritvi:

Prihajajo k meni in sicer tisti, ki imajo odločbo, tisti tako ali tako morajo v skladu z odločbo Zavoda za šolstvo, pa tudi tisti, ki izrazijo željo. Zdaj razredniki, ko izpostavijo, da nekateri dijaki imajo primanjkljaj, mene seznanijo, pa jih jaz povabim. /.../ ponudi se jim možnost pomoči, nekateri jo sprejmejo, nekateri ne. Zdaj bolj kot za učno pomoč, se je šlo v nekaterih primerih za kake stiske, ki jih doživljajo ...

⁵ Pirc in Bešter (2018, 7).

Od kar so te posebne potrebe – zelo veliko romskih otrok ima odločbo o dijaku s posebnimi potrebami – in jim tam tako ali tako nudimo učno pomoč. Tako, da vsi imajo učno pomoč. To imajo navadno dve uri na teden in imamo mi štiri po podjemu zaposlene učiteljice. Tako, da to poteka, da jih vzamemo z ure, ker naj ne bi bili še dodatno zaposleni zdaj in z njimi individualno delajo. Včasih jim celo več nudimo. Tam, kjer starši dovolijo, da lahko še koga drugega vključimo zraven na učno pomoč, navadno dva do tri, več jih nimamo pri uri učne pomoči, potem še koga zraven vključimo, pa še malo tako dodatno, če je potrebno. Tako, da /.../ imajo kar veliko tu. To je pa zelo učinkovito. Tu vseeno se nekaj naučijo, ker doma se tako ali tako nič ne učijo, mislim, sem skoraj stoprocentna – konkretno za romske, pa tudi za druge, se doma ne učijo. /.../ Tudi so taki, ki niso sposobni poslušati v razredu, pa jim še tam individualno razloži.

Se pravi ni tu kakšne potrebe po dodatni učni pomoči?

Ja, sigurno, to bi bilo za dodatni, dopolnilni pouk – kako je sedaj to, ne vem več, dodatni, dopolnilni... Tako jih ven potegnemo, ker so pri pouku in gre kolegica po njih v razred, ga vzame ven. Saj, če jih ob sedmih naroči, jih tako ni.

Z razliko od osnovne šole, kjer imajo romski učenci marsikje na voljo pomoč oziroma podporo t. i. romskega pomočnika oziroma so v razredih lahko tudi nižji normativi, pa tovrstnih sistemskih ali projektno pogojenih ukrepov za romske dijake država ne predvideva. To ima po mnenju predstavnice ene od organizacij, ki je z delovanjem stalno prisotna med mladimi v romskih naseljih, lahko zaviralne oziroma negativne učinke na vključenost in uspešnost Romov v srednjih šolah:

Medtem, ko pridejo pa v srednjo šolo... Smo imeli primere, ko so začeli in so nehali hoditi. In vsa ta podpora, ki jo v [osnovni] šoli imajo, je kar naenkrat več ni. Tam so prepuščeni.... V osnovni šoli je zelo veliko podpore. V srednji šoli pa te podpore ni več. Kar naenkrat so sami in se ne znajdejo. V osnovni se maksimalno potrudijo na vseh koncih... Znanje je problem, znanje jezika, podpore ni, podpore staršev ponavadi ni. Ko se res te stvari poklopijo, da ta podpora in da vse to deluje, potem so lahko še naprej uspešni.

3.2 Percepcije Romov, ki se izobražujejo ali so se izobraževali, o odnosu srednješolskih izobraževalnih institucij do njih

V okviru spletnih anket in intervjujev z Romi smo se področja odnosa izobraževalnih institucij do Romov dotaknili z vprašanji, ki se nanašajo na odnos srednješolskih (ali univerzitetnih) profesorjev do romskih anketirancev oziroma intervjuvancev ali nasploh do Romov, ki so se ali se še izobražujejo na ravneh, višjih od OŠ.

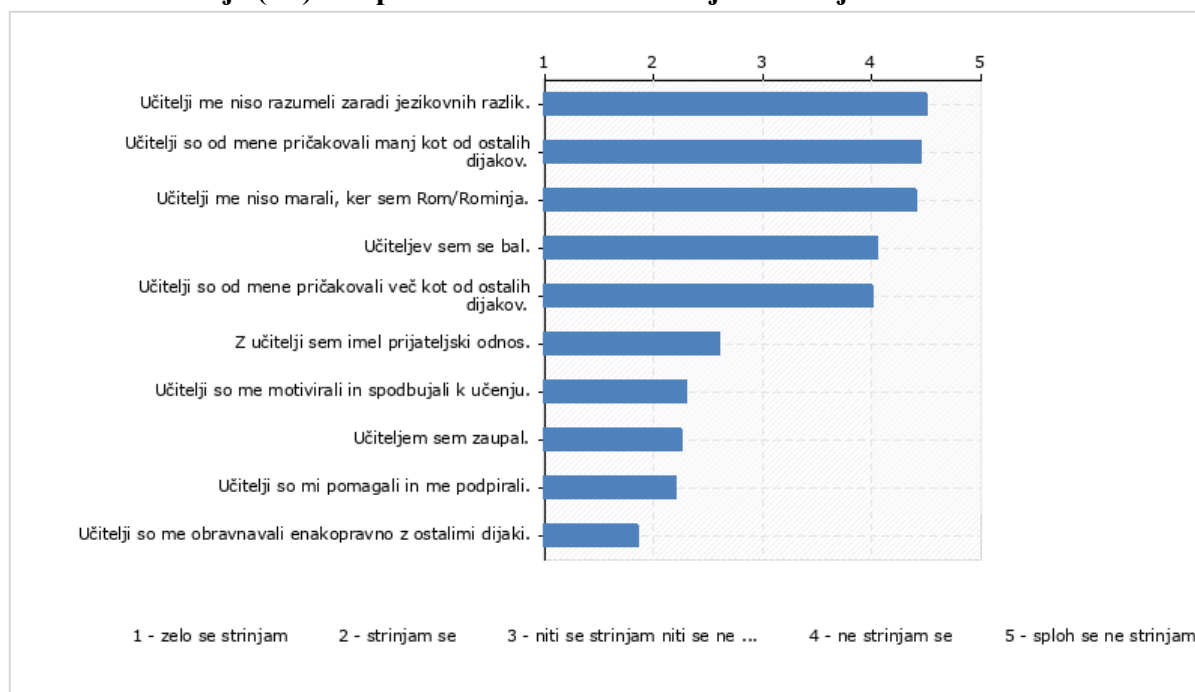
Pri anketah je na vprašanje »Kakšen je (bil) na splošno vaš odnos z učitelji v srednji šoli?« skoraj 2/3 ali 65 % vprašanih romskih (nekdanjih) dijakov imelo izkušnje, da so jih učitelji podpirali in jim pomagali. Več kot polovica anketirancev (skupaj 60 %) se je zelo strinjala oziroma strinjala, da so jih učitelji motivirali in spodbujali k učenju. Slaba polovica (skupaj 45 %) se je zelo strinjala oziroma strinjala s trditvijo, da so imeli z učitelji prijateljski odnos, skupno 10 % pa se je zelo strinjalo oziroma strinjalo, da so se učiteljev bali.

Kot je razvidno iz rezultatov ankete, zaradi jezikovnih razlik na relaciji učitelji – romski dijaki ni prihajalo do nerazumevanja s strani učiteljev. Ravno tako se več kot pol dijakov (60 %) ni strinjalo z izjavo, da naj jih učitelji ne bi marali, ker so Romi. Skoraj vsi (skupaj 90%) romski dijaki so se strinjali ali zelo strinjali, da (so) jih učitelji obravnavali enakopravno z ostalimi dijaki. Temu pritrjuje tudi strinjanje anketirancev s trditvama, da učitelji od njih niso pričakovali več ali manj kot od ostalih dijakov.

Tabela 1: Kakšen je (bil) na splošno vaš odnos z učitelji v srednji šoli?

Kakšen je (bil) na splošno vaš odnos z učitelji v srednji šoli? Označite v tabeli, kako močno se strinjate ali ne strinjate z navedenimi trditvami?										
	Podvprašanja	Odgovori						Veljavni	Št. enot	Povprečje
		zelo se strinjam	strinjam se	niti se strinjam niti se ne strinjam	ne strinjam se	sploh se ne strinjam	Skupaj			
a	Učiteljem sem zaupal.	2 (10%)	11 (55%)	7 (35%)	0 (0%)	0 (0%)	20 (100%)	20	20	2.3
b	Učitelji so mi pomagali in me podpirali.	2 (10%)	13 (65%)	4 (20%)	1 (5%)	0 (0%)	20 (100%)	20	20	2.2
c	Učitelji so me motivirali in spodbujali k učenju.	2 (10%)	10 (50%)	8 (40%)	0 (0%)	0 (0%)	20 (100%)	20	20	2.3
d	Z učitelji sem imel prijateljski odnos.	1 (5%)	8 (40%)	9 (45%)	2 (10%)	0 (0%)	20 (100%)	20	20	2.6
e	Učiteljev sem se bal.	1 (5%)	1 (5%)	1 (5%)	10 (50%)	7 (35%)	20 (100%)	20	20	4.1
f	Učitelji me niso razumeli zaradi jezikovnih razlik.	0 (0%)	0 (0%)	2 (10%)	6 (30%)	12 (60%)	20 (100%)	20	20	4.5
g	Učitelji me niso marali, ker sem Rom/Rominja.	0 (0%)	1 (5%)	2 (10%)	5 (25%)	12 (60%)	20 (100%)	20	20	4.4
h	Učitelji so od mene pričakovali več kot od ostalih dijakov.	1 (5%)	1 (5%)	2 (10%)	9 (45%)	7 (35%)	20 (100%)	20	20	4.0
i	Učitelji so od mene pričakovali manj kot od ostalih dijakov.	0 (0%)	0 (0%)	2 (10%)	7 (35%)	11 (55%)	20 (100%)	20	20	4.5
j	Učitelji so me obravnavali enakopravno z ostalimi dijaki.	7 (35%)	11 (55%)	1 (5%)	0 (0%)	1 (5%)	20 (100%)	20	20	1.9

Graf 8: Kakšen je (bil) na splošno vaš odnos z učitelji v srednji šoli?

O nekem sistematičnem odnosu oziroma o vzorcih odnosa do Romov s strani zaposlenih na srednjih šolah in drugih izobraževalnih institucijah nad ravno osnovne šole ne moremo govoriti. Največ je odvisno od posameznih učiteljev ter od dijakovih izkušenj z njimi. Večina

intervjuvancev je omenjala korekten oziroma pozitiven odnos profesorjev do njih. Tak primer je navedla nekdanja romska dijakinja iz JV Slovenije:

V srednji šoli dejansko moje razredničarke enostavno niso mogle verjeti, da sem jaz Rominja. V tej srednji šoli je bila pred menoj tudi romska učenka [osebno ime]. Mislim, da je en letnik ponavljala. Potem je prišla, mislim, da naslednje leto, še njena sestra [ime], potem še en bratranec. A nobeden od njih ni končal te srednje šole. Ampak jaz sem imela zelo lepe ocene, štirke in skoraj same petice, in moja razredničarka je bila [ime]. Ona sploh ni mogla verjeti, da sem Rominja. Jaz sem povedala, tega nisem nikoli tajila, tudi moja mama je prišla na govorilne ure.... Mislim, romska mama, da je prišla na govorile ure v tistem času, to je bilo nekaj nemogočega, neverjetno./.../ Ko je dojela... To je ona [razredničarka] rabila, da je dojela. Potem pa spet ni mogla dojeti, da živimo v romskem naselju. Vedno je govorila: »Saj si ti v bloku«. – »Ne, nisem jaz v bloku«. Take stvari...

Podobno tudi še ena nekdanja romska dijakinja iz tega dela države:

/.../ kar se tiče pa samih učiteljev [v srednji šoli], profesorjev, vem tud na faksu pol pa v srednji šoli ni bilo pa nikol, da bi pač oni pa mene obravnavali za manjvredno. Pa tud nikol me nobeden ni vprašal, »A ti si pa«, ne vem, »a si ti Romkinja al si ciganka al karkoli?« Se pravi s strani profesorjev pa učiteljev je bilo to korektno, ne glede na to ... Kolikor sem dobila, toliko sem si zaslužila oceno.

Nekdanja romska dijakinja iz Prekmurja pa je govorila o mešanih izkušnjah – slabih in dobrih – s strani srednješolskih profesorjev:

Odkvisno je bilo od vsakega posameznika. Imeli smo npr. enega učitelja, pa je bila pred mano ena vprašana, pa je manj vedela kot jaz, in ji je dal tri. Potem pa sem bila jaz vprašana, »Pa ja, to bo za dva«. Pa sem se potem uprla, in rekla: »Profesor, kakšna je razlika med mano in njo? To, da jaz prihajam od tu in tu, ona pa od tu in tu?« Pa me je debelo pogledal in rekel: »Potem pa te bom še enkrat vprašal.« In od tistega trenutka sem imela vedno pri njem štiri. Mogoče, če bi popustila, bi mi dal tiste dvojke in to bi bilo to.

Rominja iz JV Slovenije je omenjala primer slabe izkušnje s profesorico v srednji šoli, ki jo je užalila s šovinističnimi stereotipi o Romih, a v nadaljevanju omenja pozitiven odnos, ki ga je do nje imel razrednik:

/.../ ampak bila je pa tudi ena profesorica pri kemiji, ko smo imeli, smo imeli, kaj je baker, aluminij pa to, in je ona nazaj nam tko pribila: »Aja, če ne veste, kaj je baker, vprašate cigane, oni znajo, kaj je baker, oni baker kradejo.« In jaz uno čist trda sem ratala, skor da nisem jokala v prvem letniku. In jo jaz nekaj cajta gledam in vsi sošolci se obrnejo tko proti moji mizi /.../. Ampak mislili so, da ne bom končala niti prvega letnika, so se pač profesorji pogovarjali med sabo, potem sem jim pa tako rečeno usta zaprla, prvi letnik sem končala s štirko in moj razrednik, ki sem imela zelo dobrega razrednika, je dal atiju roko in je po pravici atiju povedal, da sploh ne verjame, da sem naredila brez popravnega izpita prvi letnik, da ... to je neki, kar sploh ne more opisat /.../

V okviru odnosa profesorjev do romskih dijakov lahko omenimo še anketno vprašanje »Ali je kateri od vaših učiteljev v srednji šoli posebej izstopal/izstopa v pozitivno ali negativno smer? Na kratko opišite vaš odnos s tem učiteljem, kaj vam je (bilo) pri njem všeč ali vam ni (bilo) všeč, po čem ste si ga najbolj zapomnili, s čim je najbolj vplival/vpliva na vas ipd«. Od 13 odgovorov, kolikor smo jih prejeli pri tem vprašanju, je pet anketirancev odgovorilo, da nihče od učiteljev ni izstopal. Od preostalih pa so štirje omenili primere profesorjev, ki so negativno izstopali, enako število pa pozitivne primere:

- a) Izstopanje v negativno smer: glede na odgovore je pri tem nemogoče govoriti o kakem sistematičnem vzorcu slab(š)ega odnosa do romskih dijakov. Šlo je za nepravilno ocenjevanje oziroma strožji odnos kot do drugih sošolcev pri kakem predmetu (profesorju), a dva od respondentov sta ob tem dodala, da so sicer bili do njih preostali profesorji razumevajoči in prijazni oziroma, da verjetno ni šlo za strožji odnos zaradi dijakove etnične pripadnosti.
- b) Izstopanje v pozitivno smer: tudi iz teh odgovorov ne moremo sklepati, da bi šlo za sistematično načrtovano boljšo obravnavo romskih dijakov zaradi njihove etnične pripadnosti. Profesorji, ki so bili izpostavljeni v pozitivnem smislu, so znali dijake dobro motivirati za posamične predmete in so imeli do njih ali osebno do anketiranca pozitiven ter kolegialen odnos nasploh tudi glede drugih, »življenjskih« tem.

4. Zaključek

V študiji smo proučili odnos izobraževalnih institucij, višjih od ravni osnovne šole, do Romov, ki se izobražujejo na njih. V okviru tega odnosa smo upoštevali dva vidika:

- vrste oziroma načine privabljanja potencialnih romskih dijakov na srednješolske programe ter vrste pomoči, na voljo Romom, ki se izobražujejo na teh programih;
- percepcije Romov, ki se izobražujejo ali so se izobraževali, o odnosu srednješolskih izobraževalnih institucij do njih.

Na osnovi intervjujev s predstavniki šol in organizacij, ki delajo z romsko populacijo, je razvidno, da srednje šole nimajo posebnih ukrepov za privabljanje potencialnih romskih dijakov. Šole se na tem področju poslužujejo različnih načinov predstavljanja svojih programov, ki so namenjeni vsem potencialnim oziroma bodočim dijakom, ne glede na njihovo etnično pripadnost. Enako velja tudi na področju pomoči oziroma podpore romskim dijakom, ki že obiskujejo srednje šole. Vsem dijakom, ne glede na narodno pripadnost, so na voljo določene vrste učne pomoči, kot je npr. tista za dijake z odločbo o usmeritvi.

Pri tem se zastavlja vprašanje, ali je odsotnost sistematičnih načinov približevanja srednješolskih programov potencialnim romskim dijakom in podpore že vpisanim romskim dijakom posledica dejstva, da je teh dijakov na slovenskih šolah premalo, da bi bili »upravičeni« do posebnih ukrepov. Hkrati pa je aktualno tudi vprašanje, če ni ravno odsotnost posebnih ukrepov na omenjenih dveh področjih tudi pomemben dejavnik, ki vpliva na izredno majhno število pripadnikov romske skupnosti, ki obiskujejo srednje šole (in univerze).

Vsekakor je takšno stanje ali odnos, kot ga izpričuje praksa srednjih šol, v neskladju z visokotečimi cilji oziroma nameni, zapisanimi v ključnih dokumentih države, ki se tičejo izobraževanja Romov. Že *Strategija vzgoje in izobraževanja Romov v Republiki Sloveniji* iz leta 2004 je omenjala, da srednješolsko izobraževanje in izobraževanje odraslih Romov nima prilagojene organizacije dela in vpisnih pogojev:

Organizacija dela, posebej na ravni srednješolskih programov in v okviru izobraževanja odraslih, pogosto ni dovolj prilagojena potrebam romske populacije, njihovi kulturi in tradiciji. V programih za pridobitev izobrazbe se odrasli Romi pogosto srečajo tudi z zahtevnimi vpisnimi pogoji, načini prenašanja znanja in trajanjem izobraževanja, ki ne upošteva njihove drugačnosti.

Neuspeh in majhna udeležba v procesu izobraževanja odraslih sta tako pogojena z nedovoljšnim upoštevanjem sociokulturnih značilnosti, multikulturalnosti in načel izobraževanja odraslih pri načrtovanju in izvedbi izobraževalnih programov.⁶

V leta 2011 sprejetem dopolnilu h gornji *Strategiji*, t. j. v *Strategiji vzgoje in izobraževanja Romov v Republiki Sloveniji (dopolnilo k Strategiji 2004)*, je bilo dodano, da je

v obdobju po letu 2010 treba načrtno spodbujati romske učence za nadaljevanje izobraževanja v srednjih šolah, in to ne samo v poklicnih šolah različnih vrst, ampak tudi za nadaljevanje šolanja v gimnazijah. Za področje srednjega šolstva je treba predvsem zagotoviti možnosti za šolanje (bivanje v dijaških domovih, štipendiranje) ter ukrepe učne pomoči.⁷

Glede na informacije, ki smo jih pridobili s strani vseh treh ciljnih skupin, t. j. Romov, predstavnikov izobraževalnih institucij in drugih organizacij, se nikjer načrtno ne izvajajo ukrepi učne pomoči za romske dijake, potencialni romski dijaki pa tudi niso načrtno spodbujani, da bi nadaljevali šolanje po končani osnovni šoli.

Tudi *Nacionalni program ukrepov za Rome za obdobje 2017–2021* iz leta 2017 (*NPUR 2017–2021*) ima med strateškimi cilji zapisano, da država želi

izboljšati izobrazbeno strukturo Romov in izboljšati udeležbo otrok v programih predšolske vzgoje in soloobveznih romskih otrok v rednem izobraževanju ter povečati vključenost mladih in odraslih v nadaljevanje izobraževalnega procesa v skladu z načelom vseživljenjskega učenja.⁸

Podobno je bilo zapisano že v predhodnem tovrstnem dokumentu, ki se je nanašal na obdobje 2010–2015.⁹ Poleg tega *NPUR 2017–2021* v nadaljevanju še navaja, da bo v *obdobju, ki ga zajema*, ministrstvo, pristojno za izobraževanje, znanost in šport

razvilo in povezalo mehanizme, ki bodo pripomogli k učinkovitejšemu vključevanju Romov v predšolsko vzgojo, osnovno in srednjo šolo ter v neformalne oblike izobraževanja.¹⁰

Tudi na tem področju ni razvidno, da bi se kateri od mehanizmov, ki se nanašajo na vključevanje Romov v srednjo šolo, že začel uveljavljati.

V drugem delu študije nas je zanimalo, kako Romi, ki se izobražujejo ali so se izobraževali, dojemajo in doživljajo odnos srednješolskih izobraževalnih institucij do njih samih in tudi do drugih romskih dijakov. V tem okviru smo se osredotočili na proučitev odnosa srednješolskih profesorjev do romskih dijakov – glede na mnenja in izkušnje romskih intervjuvancev in anketirancev samih.

Velika večina anketirancev je zapisala, da so imeli učitelji na srednji šoli do njih dober odnos – tako v smislu podpore, pomoči, spodbude kot motivacije. Ravno tako je velika večina menila

⁶ *Strategija...* (2004: 18–19).

⁷ *Strategija...* (2011: 26).

⁸ *Nacionalni program ukrepov za Rome 2017–2021* (2017: 7).

⁹ *Nacionalni program ukrepov za Rome 2010–2015* (2009: 6).

¹⁰ *Nacionalni program ukrepov za Rome 2017–2021* (2017: 10).

tudi, da so jih učitelji sprejemali enakopravno kot ostale dijake. Podobno je o korektnem oziroma pozitivnem odnosu profesorjev govorila večina romskih intervjuvancev.

Pri omembah manjšega števila odstopanja učiteljev v negativno smer, kar se odnosa do romskih dijakov tiče, kot so, na primer, strožji odnos in nepravilno ocenjevanje, ne moremo govoriti o sistematičnem vzorcu slabega odnosa do romskih dijakov. Kljub temu pa se, po izjavah (nekdanjih) romskih dijakov, najdejo tudi nekateri učitelji, ki jim žaljiv oziroma šovinističen odnos do pripadnikov romske skupnosti nasploh ni tuj.

5. Viri

Nacionalni program ukrepov Vlade za Rome za obdobje 2010–2015, 2010. Ljubljana: Vlada Republike Slovenije,
http://www.un.gov.si/fileadmin/un.gov.si/pageuploads/Program_ukrepov.pdf.

Nacionalni program ukrepov Vlade za Rome za obdobje 2017–2021, 2017. Ljubljana: Vlada Republike Slovenije,
http://www.un.gov.si/fileadmin/un.gov.si/pageuploads/NPUR_2017_2021.pdf.

Strategija vzgoje in izobraževanja Romov v Republiki Sloveniji, 2004. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport.

Strategija vzgoje in izobraževanja Romov v Republiki Sloveniji (dopolnilo k Strategiji 2004), 2011. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport,
http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/razvoj_solstva/projekti/Strategija_Romi_dopolnitev_2011.pdf.